

101 év

Művésztelep a Zagyva partján

A 2002. június 29-én centenáriumát ülő Szolnoki Művésztelep életében az évforduló egyúttal a megújulás alkalmá is volt. A szolnoki önkormányzat hathatós rész-vételével és polgári kezdeményezés révén ismételten létrejöttek azok a keretek, melyek fénykorában a kolónia sikeres működését garantálták.

A magyar Alföld művészetét egykor Szolnok teremtette meg. E dicső múlt élő emléke a Zagyva kanyarulatával ölelt művésztelep, a mai Magyarország legrégebb ilyen emléke. Története formális alapításánál jóval régebben kezdődött, és két egymástól távoli dologgal, a háborúval és a vasúttal fonódott össze. Az 1848-49. évi forradalom és szabadságharc idején a hadak járásával erre vetődött egy osztrák hadi festő, *August von Pettenkofen*, akit rabul ejtett az alföldi táj egzotikus és szín pompás világa. Karddal a kezében érkezett, és tele vázlatkönyvvel távozott, fölkelte számos külhoni kollégája kíváncsiságát, akik nyomdokain járva szertevitték az alföldi látnivalók hírét. Kedvezett a festőáradatnak, hogy a város könnyen megközelíthető közlekedési csomópont volt, Magyarország második vasútvonalának végállomása. Találkozót adtak Szolnokon egymásnak a máramarosi tutajosok, a tiszántúli szekeresek és még sokféle népség, kínálva az alföldi portól sejtelmes vibrálásba burkolt festői témát.

Kezdetben nem akadt hazai érdeklődő, akit megérintett volna az alföldi táj szépsége. Az első belföldi művész, aki Szolnokon fölbukkant, *Böhm Pál* volt Nagyváradról 1875-ben. Eleinte a cigányokat választotta művei tárgyául, majd a Tisza tájképi motívumai és emberei keltették fel figyelmét. Őt *Deák-Ébner Lajos* és *Bihari Sándor* követték, akik már magyar szemmel és magyar szívvel vették kezükbe az ecsetet. *Báró Mednyánszky László* képei tanúskodnak arról, hogy ez időben ő is dolgozott Szolnokon.

Bihari Sándor hangoztatta először egy állandó szolnoki művésztelep létesítésének szükségességét. 1899-ben a vármegye főispánja, *Lippich Gusztáv* fölkarolta az elgondolást és lelkes támogatójává vált. Maga mögé állítva a környék tehetséges intelligenciáját, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériummal karöltve sikerült létrehozni az egykori szolnoki vár helyén a magyar képzőművészet állandó otthonát, amely tizenkét művész számára biztosított műtermet és az alkotómunka idejére lakást. A teljesség igénye nélkül néhány név a néhai lakók közül, akik örökre

beköltöztek a magyar művészet panteonjába: *Olgay Ferenc*, *Szlányi Lajos*, *Vidovszky Béla*, vagy a következő generációból *Pólya Tibor*, *Pólya Iván* és *Szüle Péter*. A „magyar Breughelnek” nevezett Pólya Tibor arcása ma is kaján mosollyal tekint a helyi református temető látogatóira.

A város és a művésztelep között az első világháború előtt igen szoros és bensőséges kapcsolat volt. Minden tavasszal nagy várakozás előzte meg a mesterek és tanítványaik érkezését, akik mintegy szabadiskolaként is működtették a telepet. Már korán érezhető volt a közösség jótékony hatása a város kulturális és szellemi életére. A kötelezően itt hagyott művekből kialakult egy jelentős képzőművészeti gyűjtemény, és a polgárházak faláról is eltűntek a kommersz olajnyomatok, átadva helyüket kvalitásoknak. *Fényes Adolf* kérésére 1919-ben hivatalosan is a Képzőművészeti Főiskola nyári telepévé minősítették az intézményt, elismerve az itteni nevelőmunkát.

Ugyanebben az évben azonban jött az első csapás, amit a telep történetében még számos követett. A kommün során *Szamuely Tibor* és társasága magához vette a képgyűjteményt és Bécsbe vitte a kommunista emigráció egyik megélhetési forrásául.

A két világháború között folytatódott a felívelő szakasz. A művésztelep szorosan összenőtt Szolnokkal. Rendezvények, összejövetelek, garden party-k színhelye volt, a város mindennapjainak meghatározó elemévé vált. Sokan sajátították el itt a fiatal pol-gárok közül a rajzolás, festés alapjait, majd váltak néhányan szintén művésszé. Ennek az időnek első meghatározó személyisége, motorja *Fényes Adolf* volt, őt *Aba-Novák Vilmos* és *Borbereki Kovács Zoltán* követte. Nemzetközi vihart kavarázó esemény is kötődik ehhez az időhöz, a közeli jászszentandrási templom freskóinak ügye. *Aba-Novák Vilmos* és *Chiovini Ferenc* kaptak megbízást az istenháza falképeinek elkészítésére, s művészi felfogásuk olyan vitát keltett, amit végül csak a Vatikán tudott lecsendesíteni. A pápa bekérte a képekről készült fotókat, s kellő megfontolás után igazat adott az alkotóknak. Róma szólt, az ügy le volt zárva. A képek ma is élnek és hatnak, sokan pusztán miattuk keresik fel a falut. Némi haragra talán csak azoknak lehetett okuk, akik saját ábrázatukkal kerültek a falra, s nem a legdicsőbb helyre, mint például az a helyi boltos, akit a kapott szalámivég miatt *Aba-Novák* a pokolba pingált.

A második világháború komoly károkat okozott a telepen. Kertjében Tigris harcokcsikat ástak be. Az épületegyüttes súlyosan megsérült, később pedig egyes részei istállóként szolgáltak. A művésztelep háttéréül és éltetőjéül szolgáló városi egyesület is odalett. Hamarosan a szocialista kultúra fellege lebegett az intézmény fölé, eltűnt a pezsgés, ami korábban jellemezte. Már nem okozott a városnak újdonságot és izgalmat a lakók tavaszi érkezése. Lassan pusztuló, pillanatnyi igények szerint toldott-foldott épületekben teltek-múltak a napok. A két világháború közötti meg-határozó egyéniségek ugyan 1947-ben a megyeháza dísztermében még kiállítást

rendeztek, de a nagy generáció nem tudta már folytatni a munkáját: egy részük eltávozott, mások ide akartak jönni, de nem szívesen fogadták őket, Aba-Novák, Fényes meghalt, Borberek emigrált.

1948-ra hozták annyira rendbe a művésztelep négy műtermét, hogy új lakókat tudjon fogadni: Chiovini Ferenc, *Benedek Jenő* és *Patay Mihály* voltak az első lakók, a negyedik pedig vendégműteremként működött. 1956 és 1960 között olyan fiatal és tehetséges művészek költöztek ide, akik akkor fejezték be a főiskolát, s a korábbi gyakorlattól eltérően nem időszakos, hanem állandó lakói lettek a művésztelepnek: *Gácsi Mihály*, *Nagy István*, *Meggyes László*, *Simon Ferenc*, *Bokros László*, *Mészáros Lajos*, *Fazekas Magdolna*, *Palicz József*, *Antal Ilona*, *Berényi Ferenc*, *Szabó László*, *Baranyó Sándor*. A régiek közül Chiovini Ferenc maradt. A hatvanas évek elejétől stabilizálódott a szolnoki művészek tábora: megszűnt a vendégtagság, csak állandó tagok alkottak. *Ágotha Margit* és *Rékassy Csaba* grafikusművészek 1984-től kaptak állandó kiutalást, majd három évvel később *Pogány Gábor Benő* szobrászművész. Ismét szokássá vált, hogy gyakorlatra jöttek a Képzőművészeti Főiskola hallgatói, például *Sváby Lajos* tanítványai.

A kilencvenes évek végén új szél fúj a régi fák alatt. Ismét a figyelem középpontjába került a telep. Sokakban felrémlt, hogy itt olyasmi szunnyad, ami által Szolnok több, különösebb, mint sok más városa az országnak. Végre elkezdődött

a telep két épületegyüttese közül az I. számúnak a felújítása és visszaállítása eredeti formájába a mai igények figyelembevételével, a tervpályázatot elnyerő fiatal építész, Álmosdi Árpád irányításával. Nagy gondot okozott a jogi körülmények pontos tisztázása, mivel a múltból kiutalások és hozzájuk kötődő igények, jogcímek szövevényét örökölték, amihez nem lehetett durva kézzel nyúlni, mert emberi sorsok sérülhettek egy esetleges rossz döntés nyomán.

A városi önkormányzat nem akarta a háború után kialakult formában működtetni a kolóniát. Megkezdődött a visszatérés a bevált régi, sikeres modellhez. A Damjanich János Múzeum szakemberei által kidolgozott koncepciót alapul véve a művelődési osztály kezdeményezte az egykori Szolnoki Művészeti Egyesület feltámasztását. A centenáriusra, 2002-re újjáalakult művészeti egyesületet visszahelyezték régi feladatkörébe, megkapva a művésztelep működtetésének jogát. Az egykori tulajdonát képező könyvtár is visszakerült a telepre.

Az egyesület a helyi önkormányzattal egyetértésben a felújított műtermeket a már bevált régi gyakorlat szerint kívánja működtetni azzal a különbséggel, hogy nem csak nyáron, hanem egész évben fogadja a művészeket. A vendégműterem-lakásokra pályázatot írnak ki, ami határozott idejű; egy évre szól, de egyszer meghosszabbítható.

Azon műtermek felett, melyek köztulajdonban – állami vagy önkormányzati – vannak, a Magyar Alkotóművészek Közösségének (MAK) műterem-kiutaló bizottsága rendelkezik, vagyis ők népesítik be pályázatok alapján a műtermeket. Természetesen meghallgatják az önkormányzat, illetve az egyesület javaslatát is. Így adott a telep otthont 2002. szeptember 1-jétől az ide érkező vendégművészeknek: *Dömény Boriskának, Gránitz Tamásnak, Kiss Lászlónak, Nagy Krisztiának, Palkó Tibornak és Verebes Györgynek.*

2003-ban működött kifejezetten nyári művésztelep is, a 12 napos ArtCamp, ahová 14 alkotó érkezett: a magyarok mellett németek, hollandok, lengyelek. A MAK-kal egyetértésben továbbra is az az egyesület elképzelése, hogy az évenkénti kiutalások szeptembertől július 31-ig tartanak, augusztus hónapban pedig egy-két hetes ún. nyári művésztelepet fognak itt működtetni. A vendégművészekkel olyan értelemben létesítenek szerződést vagy megállapodást, hogy rezsijukat a művészeti egyesület fedezi, ennek fejében ők megfelelő számú alkotást hagynak itt. Ebből idővel kortárs képzőművészeti gyűjteményt szándékoznak létrehozni. Horváth László megyei múzeumigazgató vállalta, hogy a Damjanich János Múzeum raktárában az újból elkezdett gyűjteményezésnek helyet ad, viszonzásként ezek az alkotások kiállítási célra bármikor a múzeum rendelkezésére állnak. Az egyesületnek és a múzeumnak közös célja a szolnoki művészet elmúlt százötven évének bemutatása, valamint az újabb – legalább – száz év anyagának begyűjtése.

A törzstagokkal – Berényi Ferenc, Fazekas Magdolna, Hangay Szabó László, Meggyes László, Nagy István, Pogány Gábor Benő, Simon Ferenc, Szabó László – is

sikerült harmonikus kapcsolatot teremteni. Szívesen fogadták a változást, csaknem valamennyien beléptek az egyesületbe. Vendégként Ágotha Margit is visszaköltözött.

A művészeti egyesület nagyon fontos szerepet vállal a kultúra terjesztésében túl azon is, hogy kiállításokat szervez. A telepi galériában a törzs- és vendégtagok folyamatosan bemutatkozási lehetőséget kapnak önálló, illetve kollektív tárlatok keretében. Terveznek festményaukciókat, előadásokat is, ezért utat nyitottak a Zagyva-parti sétányra, hogy az érdeklődő műbarátokkal könnyebben tudjanak kapcsolatot tartani.

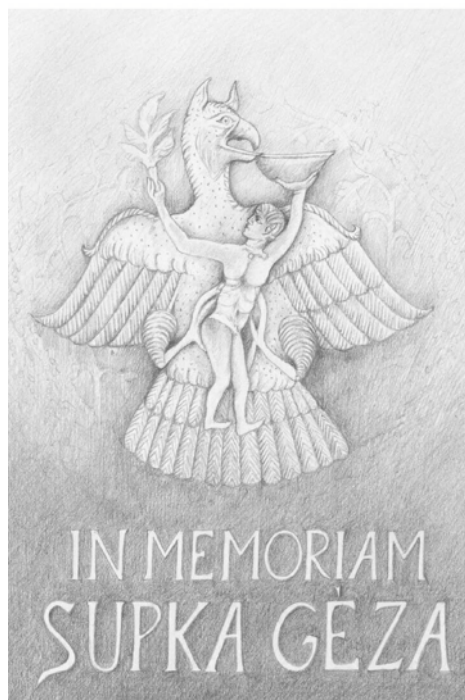
Az egyesület kétfajta periodikát is szándékozik megjelentetni. Egyrészt monográfiákat adnak ki a Szolnokon megfordult vagy itt élő művészekről, alkotókról. Az első ilyen munka a 2003-ban jubiláló festőművésznak, Fazekas Magdolnának az albuma lesz. A következő kötet Simon Ferenc szobrászművész monográfiájaként 2004-ben lát majd napvilágot.

Szeretnének visszatekinteni a múltba is, hiszen olyan művészek alkottak a Zagyva partján, akik mindenképpen megérdemelnék, hogy a kultúra iránt érdeklődők lássák az ő műveiket is. Nem jelent még meg például Borberekiről, Chioviniéről, valamint Pólya Tiborról és Pólya Ivánról sem monográfia. Deák-Ébner Lajosról sem létezik olyan színvonalú kiadvány, ami munkásságát méltó módon reprezentálná.

Másrészt elindítottak egy sorozatot a Szolnoki Művészeti Egyesület Tudományos Füzetek címmel, melyből az első 2003 tavaszán már megjelent. Supka Géának, a Magyar Nemzeti Múzeum egykori főigazgatójának közel száz évig kéziratban lappangó, rendkívül érdekes írása jutott el az olvasókhhoz ily módon, mely a késő avar nagyszentmiklósi kincsről szól, s nagyon komoly szakmai érdeklődés nyilvánult meg iránta. Szerzője Kínától Skandináviáig ismerte a művészeti örökséget, és ebbe a hatalmas kultúrkörbe illesztette a nagyszentmiklósi kincset is. A kötetet a könyvhétre, s egyúttal Supka Géza születésének 120. évfordulójára jelentette meg a művészeti egyesület.

A létezés anyagi fedezetét több forrásból teremtik elő. A szolnoki önkormányzat a politikán felülemelkedve támogatja a telep és az egyesület munkáját. Az együttműködés formai kereteit kétéves megállapodások adják, melynek

Szolnoki Művészeti Egyesület • Tudományos Füzetek 1.

megfelelően negyedévenként egymillió forintot biztosítanak számukra. Ezen kívül szponzoroktól nyernek hozzájárulást, és az egyesületi tag-díjak is ezt a célt szolgálják. Rendszeresen nyújtanak be pályázatokat egy-egy célkitűzésük megvalósítása érdekében.

A termés kezd beérni, a művésztelep már átlépett a határokon is. Sikertörténet az első külföldi kiállítást megrendezni ebben az évben a franciaországi Gargilesse-ben, az évtizedekig idelátogató *Serge Delaveau* lakóhelyén. Vitték az itt élő törzs- és vendégtagok alkotásait is, mert egységes egészként tekintik a művésztelepet. Kidolgozzák annak lehetőségét, hogy az arra érdemes vendégtagok törzstagokká válhassanak, melyre már határozott igény mutatkozott.

Szerencsére a telep parkjának épségét az elmúlt évtizedekben sikerült megőrizni, nem jártak úgy, mint Vásárhelyen és Kecskeméten. A művésztelep profilját szeretnék a jövőben a technikai adottságok fejlesztésével bővíteni. Így érkehetnek idővel a telepre iparművészek, textílesek, ötvösök, keramikusok, üvegművészek.

A pályázatok azt mutatják, hogy fölöttébb érdekli a művészeket a Szolnoki Művésztelep. Így képes betölteni a Zagyva-parti kolónia azt a hivatását, melynek érdekében létrehozták: a nemzeti értékek gyarapításán túl szellemiségével, művészi minőségével kultúrmissziót töltson be a városban és a régióban egyaránt.

Dr. Írás Mátyás 1936. Cegléd. Fül-orr-gégész és audiológus szakorvos. A Szolnoki Művészeti Egyesület elnöke.

Dr. Kertész Róbert 1964. Szentés. A Szolnoki Damjanich János Múzeum régésze. A Szolnoki Művészeti Egyesület titkára.